

УДК 811.161.2'373.45

**Англiцизми в мовi персонажiв сучасної
української лiтератури**

Лапiнська О.М.

Національна металургiйна академiя України, м. Днiпропетровськ, Україна

У статтi розглянута функцiя мовної характеристики персонажiв у сучасному українському тексті.

Ключові слова: *англiцизми, мова персонажiв, iншомовні лексеми, запозичення.*

Постановка проблеми. Протягом останніх п'ятнадцяти років в українському художньому тексті, зокрема в прозі, вживається чимало англiцизмiв. Мова персонажiв насичена англiкомовними запозиченнями, вкрапленнями, жаргонiзмами, варваризмами. Деякі герої художніх творiв заговорили англiйською мовою, i не тільки iноземцi, а й українцi.

Англiцизми в українській мовi були предметом досліджень О. Стишова, Н. Попової, Т. Полякової, О. Махнiвкової, О. Карабути, Т. Загоруйко, О. Курочкiної, А. Олійник, Т. Рудкової, Г. Сергеевої, М. Агапоненко, I. Фарiон, Н. Босак, В. Печерської, О. Мороховського.

Т. Майструк дослідила англiйські запозичення у функцiонально-стильових рiзновидах української мови кiнця ХХ – початку ХХI столiть (на базi української перiодики 1997-2010 рр.) i проаналiзувала їх стилiстичні функцiї в текстах iнформацiйного та публiцистичного стилiв [3, с. 12-13]. Iншомовiзми вивчалися в українській постмодернiстській прозі (Н. Гудима, 2011 р.). Стилiстичні функцiї iншомовних запозичень та вкраплень були предметом дослідження в сучасній російській художній лiтературi (Н. Колесова, 2005 р., Т. Большакова, 2008 р.) i в російській лiтературній мовi початку ХХ столiття, зокрема в художніх творах (Т. Краснова, 2009). Росiйські дослідники аналізували мову персонажiв-емiгрантiв в Америцi. Мова англiкомовних героiв в українських художніх творах потребує свого вивчення, що зумовлює *актуальність* запропонованої розвідки.

Метою статтi є аналіз англiцизмiв у функцiї мовної характеристики персонажiв української художньої лiтератури останніх років.

Мова персонажiв є важливим засобом iндивiдуалiзацiї та типiзацiї, тобто характеристики героiв. Вживання запозичень у функцiї мовної характеристики персонажiв вiдображає iндивiдуальне сприйняття дiйсностi автором або персонажем твору. У цьому випадку характерологiчність проявляється як вiдображення мовних навичок тих, хто говорить. Показово, що iншомовні лексеми не дають повного уявлення про місце проживання, професiйну дiяльність, володiння персонажем лiтературною мовою, у той же час вони дозволяють певною мiрою мати уяву про деякі соцiальні характеристики персонажа: про вiк, походження, освiту, вподобання

тощо. Будь-який лiнгвiстичний засiб, введений у мовлення персонажа, в необхідний контекст, може виконувати характерологiчну функцiю – характеризувати образ-персонаж. До таких ознак вiдносять належнiсть засобу до iншої мови [4, с. 2].

У зв'язку з цим потрiбно видiлити мову неукраiномовних персонажiв, з одного боку, для яких iноземна мова чи мови – природний спiлкування. У цьому випадку звертання автора до запозичень є об'єктивно необхідним для реального колоритного зображення. “Иношомовнi вкраплення в мовi персонажiв виконують свою головну стилеутворюючу функцiю – нацiонально-культурну” [1, с. 5]. А з iншого боку, доцiльно звернути увагу на мову неукраiномовних лiтературних героiв, де запозичення несуть у собi додаткове iнформацiйне навантаження. Тобто, важливо розмежовувати мову iноземцiв i українцiв. Для характеристики мови персонажiв-iноземцiв автори художнiх творiв продуктивно використовують фрагменти мовлення iншої мови. Мовлення iноземних героiв представлено, головним чином, у нетранслiтерованому виглядi зi збереженням графiко-орфографiчних особливостей мови джерела, якi пiдкреслюють вимову мовця. Подiбним чином автори вiдтворюють мову персонажiв з бiльшою повнотою та переконливiстю. Так, iноземець звертається до головної героiнi: “– *I remember the time we used to be together ...* – каже колишнiй коханець, зачиняючи дверi. А потiм за мить додає / – *Slim*” (I. Карпа); iноземець звертається до свого друга: “– *Would you stop loving her if you know she's a lesbian?*” (B. Махно).

Українськi дiвчата, якi мають романтичнi стосунки з iноземцями, передають мову своїх обранцiв, вживаючи транслiтерацiю: “– Менi треба сказати тобi щось... дуже... важливе... (слова типу даються важко). *Vil ju* (або *vud ju*, щоб не так жостко) *merri mi?*” (I. Карпа). Мова українських персонажiв – непряма – iнколи представлена кирилицею, при цьому створюється ефект української, нетипової для англiйської мови, вимови, пiдкреслюється походження героiв. Значна кiлькiсть персонажiв українських письменникiв належить до вищих шарiв суспiльства, яка говорить стандартною англiйською, вживаючи книжну або нейтральну лексику. Конструкцiя з граматичною формою *vud* вiдповiдає лiтературнiй нормi ввiчливого звертання в англiйськiй мовi.

Для думок українських персонажiв, що знаходяться в iнтимних стосунках з iноземцями, характернi iношомовнi вкраплення, представленнi як англiйською абеткою, так i кирилицею: “Вiдтак напав повний ступор. Нi, це було першою Етвиною вагiтнiстю, але першою Етвиною вагiтнiстю на третьому мiсяцi вiд – *guess, who?* – було. Етну дiймало одне-єдине питання: / – Ну i що ж там iз генетичними комбiнацiями *енд ху'з му блейм? Шейкспiр ...*, хто з них батько?” (I. Карпа); “Все, *ескейн*, я вже не вмiю мислити” (I. Карпа); “Хочеться здерти з себе *скальп*. Неможливо знайти зручну позицiю: нi лягти, нi сiсти. Як нудно. Як дурнувато. Де мiй секс, як не зi мною? Чому не... Все. Все. Все. *Невер мор*” (I. Карпа).

Головна героiня Iрени Карпи навiть увi снi думає англiйською мовою: “А потiм увi снi (моєму) ти здираєш персня зi своєї руки i кричиш: – *No! I hate this especially on this finger!* (Нi! Ненавиджу це, особливо на цьому пальцi)”.

У деяких випадках автори перекладають iношомовнi лексеми, подаючи переклад у тексті. Такий прийом, зручний для читача, надає письменникам можливiсть пiдказати читачевi значення англiйських слiв чи фраз, не вiдриваючи його уваги виноскою чи залишаючи англiцизми без пояснення.

Описуючи стиль висловлювання американцiв, автор наводить iношомовнi фрази, що пiдсилюють ефект достовiрностi та фiксують реальнiсть, з якою стикається

суб'єкт ситуації: “На жаль, моя англійська була далека від оригіналу – в нас викладали американці, які геть зіпсували мені вимову і лексикон. Вони взагалі висловлювалися беззмистовними словосполученнями на зразок “*well, it's kind'a like, you know.*” І ми їх, як не дивно, розуміли” (М. Соколян).

Цей приклад демонструє національну належність суб'єкта мовлення та його оцінку іншого мовця. У наведеному прикладі наголошується на розмовному стилі мовлення американських викладачів.

Зазвичай мова іноземців не перекладається та не пояснюється авторами прозових текстів. Ми поділяємо думку А. Мединської, що варваризми належать до засобів об'єктивної характерології персонажів [4, с. 8].

Особливо потрібно виділити мову українців, що живуть, вчаться в англійських країнах і спілкуються з іноземцями: “Не раз, звичайно, спливали згадки про масонів, я навіть вигребла зі своєї захащеної пам'яті словосполучення *Ancient and Accepted Scottish Rite*, натякаючи на географічну близькість славного Шотландського Уставу масонства” (М. Соколян); “– Ну що ж, *Lads and Ladies*, – весело скаламбуривав пан *Арт*, що означало приблизно “парубки та дами”, – вам сьогодні страшенно пощастило” (М. Соколян); “– Ну що, *lads and ladies*, – мовив Боян, явно пародіюючи пана *Арта*, як вам сьогоднішній гуляш?” (М. Соколян); “– А може, – зголосилася Дафна, – представити все це, як розважальний проект, *reality-show*? Ну, на зразок “*Big Brother*” (М. Соколян); “*So?* – Етна підняла брови” (І. Карпа).

Персонажі, які вільно володіють англійською мовою, впевнено й часто її використовують.

Українці, що живуть серед носіїв англійської мови, починають думати й висловлюватися, як іноземці. Вони дивляться англійське телебачення: “У вухах лунає “мультишний” голос Аліси: “*Do cats eat bats? Do bats eat cats?*” (С. Поваляєва); “... виявилось, підйом не був таким складним, як здавалося. Чомусь згадалася стара пісня із підліткового віку: *Don't be afraid to your soul... / Listen to your heart, my friend... / Return to yourself... / The return to innocence...*” (І. Карпа).

Характерними є випадки імітації індивідуальної мовної манери персонажа, коли поряд із запозиченнями автор використовує просторічні слова та вирази, нецензурну лексику. У результаті подібного поєднання створюється протиріччя, яке базується на стильовій диференціації, що дозволяє робити висновок про реальний соціальний статус діючих осіб: “... але будьте милосердні, *n-n-плі-і-ізі!* Міста', міста', *імс і-ізі ту кіл а нігер, хіз факін блад, іт смелз лайк ю, імс і-ізі, імс со ізі ту кіл а нігер, міста'!*” (С. Поваляєва); “*Пілли* (троє хлопців та одна дівчина) виявилися надміру, – саме так визначив їх Фа, – привітними й навіть інтелігентними *трешерам* (що для мене, в'язня максималістичних уявлень про субкультурний розподіл ролей, звучить як оксюморон)” (С. Поваляєва); “Задумана картина не вдавалася... / – *Фак. Фак...*” (І. Карпа).

Автор відтворює окремі характерні риси індивідуальної мовленнєвої звички того чи іншого персонажа, де запозичення виконують мовленнєве завдання та залучені до портрета мовців. Поєднання іншомовних і знижених іншомовних лексем утворює ефект “піджинізації” мови [2, с. 59]. За допомогою подібного слововживання автор прагне якнайкраще і детальніше охарактеризувати власних героїв, які або вільно володіють англійською мовою та намагаються наблизити її до української, або не вміють грамотно побудувати висловлювання.

Уживання англіцизмів у характерологічній функції розкриває сприйняття матеріального світу суб'єктом мовлення, а також показує його ставлення до

комунікативної ситуації. На думку Т. Большакової, іншомовні вкраплення, виконуючи функцію мовної характеристики персонажів, виражають їхнє розуміння життя, рівень володіння мовою [1, с. 2].

Запозичення, вживані в характерологічній функції, широко розповсюджені в ідіостилях сучасних авторів української художньої прози. У літературних творах запозичення націлені на створення художнього образу та відтворення індивідуальної манери. Наявність подібних одиниць у тексті підсилює ефект реалістичності, надає мовленню літературних героїв природності й особливого колориту.

Часом письменники розмежовують мову персонажів за допомогою гендерної функції. Функція гендерної характеристики персонажів може здійснюватися за допомогою різних стилістичних прийомів. Мова чоловіків більш лаконічна, ділова, подекуди різка, насичена професіоналізмами, жаргонізмами: “– *O'кей!* – покивали на прощання його давні друзі-консультанти” (П. Загребельний); “– Ну, в нього дихання, *окей*” (С. Жадан); “– Тут треба просити уряд Сполучених Штатів, щоб вони задіяли *Пентагон* і *ЦРУ* з усіма їхніми супутниками-шпигунами і здійснили вичерпний *моніторинг* нашої Дірки з космосу...” (П. Загребельний); “– Існує ймовірність, що наш *інвестор*, відомий вам співвласник банку “*Транс-Інвест*”, може розглянути цей проект – не виключено – надати свою підтримку” (М. Соколян); “– Знаєш, що таке *банківська* таємниця? *Анонімний офшорний* рахунок? Чув, може, неотесо?” (М. Соколян); “– Згадай, у його щоденнику фігурував такий собі Салім – *дилер*, ймовірно, чи кур’єр...” (М. Соколян); “– Наш правий *хав*, наша зірка, загальний улюбленець, двічі бив одинадцятиметровий, і двічі шахтарський *кіпер* легко, ніби знущаючись, м’яч відбивав” (С. Жадан).

У звертанні до жінок чоловіки вживають пестливі слова: “– Тому що ось ви, *бєбі* (поляк пожвавлюється), говорите про синтез...” (С. Жадан); “*But I miss you most m / Iss you miss you / Of all, my darling. When? / The autumn leaves start to fall* (І. Карпа).

Для більш емоційної та ввічливої мови жінок характерні вигуки *God, God damned, O, йес, please*: “*God, forgive me ...* – зітхнула Етва (Боже, пробач мені)” (І. Карпа); “*You see, God, I’ve tried* (Ти бачиш, Боже, я намагалася)” (І. Карпа); “– Вже час, – винувато мовив він, – ти ж не хочеш запізнитись? / – *God damned!* – виголосила я, вистрибуючи з ліжка в неглиже” (М. Соколян); “*O, / Йес, / Май / Лав, / Ми / Ще / Не / Екс!*” (Л. Степовичка); “Пані, вибачившись: “*Please!...*” – / дістає старий сервіз...” (І. Жиленко).

Підкреслюючи часом гендерну рівність, мова літературних персонажів обох статей інколи рясніє нецензурною лексикою: “– Я хочу бути потрібним, я хочу це відчувати, я хочу, щоб мене любили, *факін шіт*, просто любили” (Т. Жеребецький); “– *You are so fucking special, I wish I were special...*” (І. Карпа); “Догляд за небогою. Ненависне заняття. (“– Ви наш новий бєбі-сітер?” – “Ні, я ваш новий *мазафакер!*”). Все заради того, щоб бути з Євкою в місті” (І. Карпа); “– Бєее! *Фак! Мазза-фака!* Я майбутня *мазза-фака!*” (І. Карпа); “– *What the hell am I doing here, I don’t belong here...* (І. Карпа).

Як бачимо, мова героїв обох статей містить стилістично знижені одиниці.

Висновки. Письменники, відображаючи білінгвізм літературних персонажів за допомогою англiцизмiв, значно розширили можливості залучення іншомовних лексем для виконання різних стилістичних функцій, з яких найважливішими є індивідуально-мовна та гендерна характеристики персонажів. У творчості українських письменників потрібно розмежовувати мову іноземців і українців. Мова

останніх зазвичай передається кирилицею, що підкреслює національну належність суб'єктів мовлення. Вибір англіцизмів у художніх текстах українських письменників кінця ХХ – початку ХХІ ст. мотивований ідеєю, сюжетом, характером діючих осіб, тобто підпорядкований завданню втілення авторського задуму.

Список літератури

1. Большакова Т. И. Стилистические функции иноязычных вкраплений в речи персонажей в романе В. Аксенова “Новый сладостный стиль” [Электронный ресурс] / Т. И. Большакова. – Режим доступа : http://www.vestnik.vsu.ru/pdf/philolog/2008/02/2008_02_04.pdf

2. Колесова Н. В. Заимствования в идиостиле В. Аксенова: дис... канд. филол. наук : 10.02.01 / Н.В. Колесова. – Красноярск, 2005. – С. 59.

3. Майструк Т. С. Англійські запозичення у функціонально-стильових різновидах української мови кінця ХХ – початку ХХІ століть : автореф. дис. ... кандидата філол. наук : 10. 02. 01 / Т. С. Майструк. – Кривий Ріг, 2010. – С. 12-13.

4. Мединська А. В. Соціально-характерологічні експресиви в мовленні персонажів Гр. Тютюнника [Електронний ресурс] / А. В. Мединська. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/natural/nvnu/filolog_mov/2011_1/R1/Medynska.pdf

Лапинская О.Н. Англицизмы в речи персонажей современной украинской литературы // Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. Серия «Филология. Социальные коммуникации» – 2012. – Т.25 (64). – № 1. Часть 1. С.102-106.

В статье рассмотрена функция речевой характеристики персонажей в современном украинском тексте.

Ключевые слова: *англицизмы, речь персонажей, иноязычные лексемы, заимствования.*

Lapins'ka O.M. Anglicisms in the Characters' Language of Modern Ukrainian Fiction // Uchenye zapiski Tavricheskogo Natsionalnogo Universiteta im. V.I. Vernadskogo. Series «Filology. Social communications». – 2012. – V.25 (64). – № 1. Part 1. – P.102-106.

The article focuses on the function of the characters' language in modern Ukrainian fiction.

Key words: *Anglicisms, the characters' language, foreign words, borrowings.*

Поступила до редакції 02.04.2012 р.